

מלאכת סופר

עלון לענייני הסת"ס.

יו"ל ע"י מכון "מלאכת סופר" | תמוז תשע"ו | 052-7657370

דבר העורך:

"ברוך שהיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה", אשר אחרי עמל וטורח והמון עיכובים וקשיים (כמו בכל דבר שבקדושה) העברנו והרחבנו את המכון לרווחת הציבור, (ראה בעמ' האחרון) יה"ר שחפץ ה' בידינו יצלח.

והפעם רצייתי להעיר ולהאיר את עיני קוני הסת"ס על פגע רע אשר ראיתי בזמן האחרון "כמה וכמה פעמים" אשר אנשים יר"ש המבררים ומחפשים אחר סופר יר"ש מרבים עם כתיבה תמה וברורה ומבקשים שיכתוב להם ולבניהם תפילין, דא עקא שאינם יודעים שלא פחות מהחשיבות בפרשיות מהודרות יש חשיבות לבתי התפילין והתפירה וכמש"כ הרמב"ם (פ"א ה"ג) שיש 10 הלי"מ במעשה התפילין ו"רק" 2 מהם בכתיבה ואילו 8 בבתים וברצועות. וא"כ צריך ליתן את הדעת לדעת מה רמת הבתים וריבוען וריבוע התפירות וענין הפרודות, הנקבים בבתים ועוד, שהם הלי"מ ובא' שאינו כהוגן התפילין פסולות והוי כקרקפתא דלא מנח תפילין. ולכן הקונה תפילין צריך שיברר הדק היטב גם על רמת כשרות הבתים והרצועות שעשאו אנשים יראי שמים שהתמחו בדינים אלו. ולא פעם ראיתי ושמעתי לאנשים שמתיימרים להתעסק בדברים אלו, ומוציאים כסף מאנשים על חינם מחמת שהם והקונים אינם יודעים דינים אלו וע"כ בכל דבר וחצי דבר שלא קשור אפ"י לענין הלכה הם משדלים אותם בלשון חלקלקות בצורך החלפת הסת"ס, וכן מראים לקונה (שאינו מבין בד"כ), מראות שוא כאילו יש לתפילין שלו בעיות, ואנשים אלו חוטאים בב' דברים א' שמבזים הסת"ס להצריכם גניזה סתם. ב' גוזלים את לקוחותיהם. והחכם עיניו בראשו.

וכדי להראות את הבעיות ראינו לעשות מדור חדש אשר נביא בו מהבעיות שמגיעות לפתחינו מעשים שבכל יום. (ראו בעמ' 4).

בברכה, **חיים סיבוני**

טוב לדעת:

על זוטא השיערה:

נשאלתי מאדם שנכנסו לו השערות היוצאות בתפילין של ראש לתוך התפילין ואינן נראות, מה דינו?

כתב הבי"י בשם הזוהר שקצת שער זה שעוטפין בו הפרשיות צריך שיצא חוץ לבתים, וכ"כ בשו"ע (סמ"ד) והמ"א (ס"א) הביא מספר יש שכר שאין להוציא שער זה כאורך שעורה אלא פחות מזה. והמ"א דחאו וכתב שיכול להוציא אפ"י יותר מכשעורה. אבל האחרונים הסכימו עם דברי הרב יש שכר שאין להוציא כשעורה. כ"ה בהגהת רע"א על המ"א והובא ג"כ במ"ב (רי"א) וכ"כ בקו"י (רי"י) ובש"פ. וראה לשון מהר"י אבוהב וז"ל: היכר בולט ממנו חוץ מן התפירה שער אחד, שכן מצאו במדרש הנעלם שצריך שיתן חלק לעזאזל בכל דבר שבקדושה. ע"כ. ורואים בלשונו שנקט שער אחד, ועוד שפירש הטעם לתת חלק לסט"א וא"כ פשוט שכמה שפחות עדיף טפי ולא כאותם שמניחים הרבה שער לנוי וכ"כ להעיר במשנת הסופר (סי' כ"ב בבביאור הסופר ד"ה שער) בשם החיד"א. ובספר משנת הסופר (שם ס"ב בב"א ה"ס) כתב שלפי מנהגנו שכורכים שער על הפרשה ועוד שער על הקלף שעל הפרשה, ראוי להוציא משניהם יחד שאיננו יודעים איזה מהם עיקר. וכתב המ"א שם בשם השלי"ה וז"ל: י"א שהשער צריך לצאת מפרשת קדש ואני קבלתי מפרשת והיה אם שמוע ונ"ל שטוב להניחם אצל פרשת והיא"ש בצד הפונה לפרשת קדש. וכ"כ כל האחרונים באה"ט (ס"ו) מ"ב (רי"ב) וכ"כ בקו"י (רי"א) שכן מנהגם. וממילא יוצא שבתפילין של רש"י השערות נמצאות בחריץ הימני של המניח ובתפילין של ר"ת השערות נמצאות בחריץ האמצעי. וכתב האמ"ש (י"ח ב') שאם שכח להוציא השערות יפתח הבתים ויוציא השערות והביאו בקו"י (רי"ב). ונ"ל שכ"ז לכתחילה אבל במקום ישאין מי שישגור לו"י וכדו' כיון שלא נמצא מזה כלל בש"ס ובראשונים אלא בזוה"ק יוכל להניחם עכ"פ עד שיתקן. ומצאתי שכ"כ גם בספר משנת הסופר (כ"ב ו') וראה בהערה שהביא זאת משם ספר כנף רננה והסכים עימו.

הלכה למעשה: מתוך קונטרס מלאכת סופר.

סעיף ז':

הפעם לשם שינוי לא הבאתי הלכות מהקונטרס מחמת שסעיף זה טעון כ"כ וכדי לכתוב בו צריך חודשים ארוכים של עמל בסוגיא זו וע"כ אכתוב בכאן את השיטות מהראשונים ומהאחרונים עד פוסקי זמנינו ואיני אלא כמראה מקום בקצירת האומר למעיינים.

בגמ' (שבת עט:) איתא תפילין על הקלף מזוזה על הדוכסוסטוס, קלף במקום בשר ודוכסוסטוס במקום שיער. ובב"י הביא מח' ראשונים בפ"י האי מימרא, דדעת הר"ן בשם הרמב"ם הרמב"ן והרשב"א שכשחולקים העור לשנים החלק החיצון הקרוב לצד שיער הוא הנקרא דוכסוסטוס והחלק הפנימי הקרוב לבשר נקרא קלף, וא"כ כשכתוב קלף במקום בשר היינו כפשוטו. ודעת התוס' המרדכי הרא"ש הערוך סה"ת והגמ"י והרמב"ם (לגירסת הב"י) להיפך שהחלק החיצון קרוי קלף והחלק הפנימי קרוי דוכסוסטוס וא"כ כשכתוב קלף במקום בשר היינו בצד הפנימי הפונה לצד בשר ובדוכסוסטוס במקום שיער היינו בצד החיצון הפונה לצד שיער. והב"ח הביא בשם רב האי גאון ג"כ כפ"י זה וכתב שדוכסוסטוס פ"י דוך בלשון ארמי מקום וסוסטוס בלשון יוון זה בשר. ובשניהם כותבים א"כ בצד שמחוברים זליז וסי' לזה "כבוד אלקים הסתר דברי". ובמאירי (ק"ס מ"א ח"ג) מבאר לשיטה זו שקלף זה מלשון קליפה דקה הנקלפת מן העור, דהחלק החיצון הוא דק והחלק הפנימי הוא העבה. (וראה שם בהגהת שער משה אות קכ"ח שזה לכונ"ע) וע"ש שהביא ב' השיטות ודן בדבריהם. ובאמת ברמב"ם שלפנינו (פ"א ה"ז) מבואר כמשי"כ הר"ן בשמו, וכ"כ המאירי, וכ"ה בשו"ת פאר הדור (סי' י"ט). ובאמת שגם לשיטה זו לא קשה מלשון דוכסוסטוס דראיתי במחזור ויטרי הלכות מזוזה שפי' להיפך שסוסטוס פ"י שיער, דהיינו מקום שיער ולא מקום בשר. והשו"ע (ל"ב ז') הביא הלכה כדעת רוב הראשונים שהקלף הוא החלק הקרוב לשיער ודוכסוסטוס הוא החלק הקרוב לבשר **אלא** שר"ת (שם ד"ה קלף) מביא שיי"א שקלפים שלנו הם דוכסוסטוס שהרי האומנים גוררים הרבה לצד שיער ומעט לצד בשר וא"כ הרי הורידו את כל שכבת הקלף וכמ"ש הראשונים שהחלק העליון הוא דק והתחתון עבה, ושואל עליהם ר"ת א"כ היאך כותבים ע"ז תפילין והרי תפילין כותבים בדווקא על הקלף, ובאמת שבתוס' שם הוא לא משיב על טענתם, אבל בב"י כתב לבאר שודאי מה שמגררים קליפתו העליונה אינו אלא כדי מה שצריך לתקנו ולהחליקו אבל מצד הבשר גוררים הרבה "עד שלא נשאר אלא הקלף לבד". עכ"ל. ומדבריו יוצא איפא שעל האומנים לגרר כל צד הפנימי ולהשאיר את הקלף לבד, **אלא** שבאחרונים יש ב' ביאורים נוספים. **בחת"ס** (או"ח סי' ג') כתב שהעור לא צריך להתחלק בדווקא לחלק עבה ודק אלא כיון שחילקו אותו איך שיהיה, החלק החיצון הוא קלף והפנימי דוכסו' וממילא גם כשגוררים כיון שגוררו מצד פנים ממילא הנשאר בין עבה בין דק קרוי קלף. **ובפקודת אלעזר** (סי' ל"ב) כתב שבעור יש ג' חלקים צד החיצון שהוא קלף חלק פנימי שהוא נטרלי וחלק הדבוק לבשר שהוא דוכסו' וסגי לגרר הדוכסו' לבד והחלק האמצעי מתבטל לקלף. וכדבריו מבין בשו"ת שערי יושר להרב אשר חנניה שליט"א, **אמנם** מלשון הב"י משמע שיש ב' חלקים ידועים הנקראים קלף ודוכסוסטוס וז"ל: "וגוררים הרבה עד שלא נשאר אלא הקלף לבד" ומשמע גם שנשאר הקלף "לבד" וגם שיש רק ב' חלקים עם שמות ידועים ולא שכשגוררים, אז הנותר מקבל את שמו. **ודעת** הרב יוסף כהן שליט"א שבאמת המנהג שהביא ר"ת הוא המנהג שהיה מאז ועד עתה וכדברי הרמב"ם שהחלק הפנימי הוא הקרוי קלף, ואומר שכן עושים היום רוב האומנים. וכ"ה ע"פ חכמי האמת (עץ חיים). והו"ד בהלכה ברורה (ח"ב בשו"ת סי' ט"ז) ומאריך בזה, ומסקנתו כהרב אשר חנניה וכדעת השו"ע, אלא שכותב שיצא וראה בכמה ס"ת שבאמת הקלף מגורד הרבה מצד שיער וא"כ לשיטתו ה"ל פסולים, וכתב בסו"ד על ס"ת אלו **ויש להתיישב בדבר**. ובאמת שיש לי כמה הערות בסוגיא זו ודיברנו בהם בסו"ד בשיעורים. ואכמ"ל. **אמנם** העיר לי הרב מיכאל חימי שליט"א שלפי א' הביאורים המובאים ביראים (סי' שצ"ט) להכשיר את עיבוד הסיד מחמת שסומכים על מני"ד שאם שינה בזה ובוהו כשר וממילא ה"ה שדיפתרא כשר, ממילא גם כאן לא משנה איזה צד מגורד או לא מגורד. (דברי היראים זה בביאור דברי ר"ת גבי עיבוד בסיד, ודברי ר"ת הובאו בקיצור קצת במחזור ויטרי הלכות ס"ת. ע"ש.) אבל לפי צד א' שם שעבוד הסיד מהני כעיבוד עפצים ממילא יש הבנה למח' זו.

סיכום: א: הרוצה לסמוך על דברי החת"ס והפקודת אלעזר יחפש אחר קלף שאינו מגורד מצד בשר. (יש חילוק ביניהם אבל בזה יוצא לשניהם). **ב:** הרוצה לסמוך ע"ד הרב יוסף כהן שליט"א צריך ליקח קלף שמגורר היטב מצד שיער שאם נשאר קצת לא מגורר הרי שהוי גויל. **ג:** לכונ"ע לא טוב לקחת קלף שהוא חצי מגורר, וכן בס"ת אם פעם כותב על יריעה מגוררת ופעם לא, לא א"ש. **ד:** דבר נוסף שחשוב לתת עליו את הדעת הוא שלדעת הר' יוסף כהן אם הקלף לא מגורר מאחור הרי שזה גויל ופסול לסת"ס, ודעת הרב אשר חנניה שמותר לגרר צד השיער כאשר גורר יותר מצד הבשר. (שערי יושר ח"ה עמ' כ"ב בהלכה ג') והי"ת יאיר עינינו בתורתו.

משנת הסופרים: הליכות והנהגות לסופר.

עאת הרב שי ענדלאוי עו"צ בבית ההוראה "יד רפאל".

ח. אם כתב הסופר עמוד ביריעה מתוך הס"ת וחפץ ליבש הדיו במהירות כדי שיוכל לכתוב הדף הבא לאחר מכן, יש להיזהר שבזמן שמייבש הכתב לא ישתמש אגב אורחא ביריעה לצורך אחר, כגון שחברו מעשן סיגריות והעשן עולה בעיניו ורוצה לשים היריעה לפניו להגן על עצמו שלא ינשום מן העשן וכל כיוצא בזה.

ט. סופר שעושה איזה דבר ואינו חפץ שיראנו אדם לא ישים הספר כנגדו כדי שלא יראוהו.

י. אסור לנסות הדיו או הקולמוס על סת"ס כתובים, שאסור להוסיף על הספר.

יא. הכותב הלל או קריאת שמע לתינוק להתלמד וה"ה לכותב פיטום הקטורת ושאר כתבי הקודש, הרי אלו מטמאין את הידים כדין יריעות ס"ת.

אותיות מזוכימות:

מקונטרס כתיב הרב מיכאל חימי – מוהל, ומו"ץ מוסמך בהוראת הסת"ם ע"י מו"ר הרה"ג ר' מרדכי פרידלנדר שליט"א רב קריית שומרי החומות רמת שלמה מו"צ העדה החרדית וראש ישיבת אור חדש.

לשאלות בסת"ם אפשר להתקשר לרב חימי 052-7121320 בשעות הערב.
מתארגן קורס לסגירת ושיפוץ בתים של תפילין.

1. אות נ' שגגה קצר בשיעור קולמוס בדיוק אך מחמת מושבה הארוך נדמית לב': למעשה אין להכשירה לנו"ן מפני שצורתה דומה לב' וכן אין להכשירה לב' כיון דאין לה בגגה שיעור המספיק לב'. אך אם גגה ארוך (מקולמוס וחצי ומעלה) ונראית כבי"ת יש להכשירה לב' ובמקום ספק מהני ש"ת.
2. כל זה שאינו כשר לבי"ת ולא לנו"ן הוא כשהירך נוטה לימין ומושבה אינו משוך הרבה לשמאל אלא פניה כמעט שוים. ויש לה עקב גדול וצורתו הכללית אינה כנו"ן אלא כבי"ת. אבל אם כתב אות נו"ן ועשה לה עקב "קטן" וצורתו הכללית כנו"ן עם עקב כשר. ובמקום ספק – כגון שהעקב גדול או שהגג מעט רחב והמושב אינו עובר היטב את הגג שמאלה יש לשאול תינוק.
3. אות מ"ם פתוחה שנפסקה בין הנו"ן לוא"ו שבה מבואר בפוסקים דאם הוא ניכר להדיא. פסול ולא מועיל תיקון בתו"מ אפי' תינוק קוראו כדן ואם אינו ניכר להדיא. מבואר להקל בדיעבד וע"י ש"ת כדעת רעק"א ועין בהערה יסוד חשוב.
4. אמנם אם נשאר החיבור דבוק בעורף הו"ו באופן שאין זו צורת וי"ו ולא שום צורת אות אחרת א"כ אין דינו כנחלק לב' אותיות ואפשר להקל לתקן אפי' ניכר להדיא.
5. נחלק גג המ"ם: פעמים שדינו כאות שנחלקה לב' אותיות שנהפך לנו"ן וצדי פשוטה, דכשינכר להדיא א"א לתקנו. וכמו בציוור מס' 1 ובמקום ספק ישאל חכם.
6. עוד צריך לשים לב דאם נחלק בפסוק הניכר במושב המ"ם באופן שנשתנה לצורת ה"א וי"ו דבוקים יש לפסול. אך אם צורתו כמ"ם מותר לתקן. ובמקום ספק, ש"ת.
7. נפסק בגג התי"ו יש להבחין אם נחלק באמצעו והגג אינו ארוך במיוחד. א"כ נעשה וי"ו נו"ן ועיין בציוור הבא.
8. אך אם נחלק בצד ימין וגג התי"ו ארוך כך שאין בחלק הנותר צורת נו"ן א"כ דינו כאות שלא נחלקה לב' אותיות (וכמו אות אלי"ף ויגיד עליו רעו כידוע).
9. ואם נחלק בשמאלו סמוך לחיבור הירך א"כ אפי' הגג ארוך הו"ל נחלק לר"יש או דל"ת ונו"ן ונפסל כנ"ל.
10. נפסק בין חיבור ירך השמאלי של התי' לגגו. אם אינו ניכר להדיא ואין חשש בצורתו יכול לתקנו ואם הוא ספק אות ה', ישאל תינוק. וכשנראה ממש ה' פסול. ובתו"מ אין תקנה, משום שלכ"ס.
11. נפסק בין מושב התי"ו לירך: תלוי בג' דרגות הני"ל. וכשתינוק קוראו תי' ולא ח' עם נקודה רשאי לתקנו, ועיין בהערה.

מקורות בקצרה:

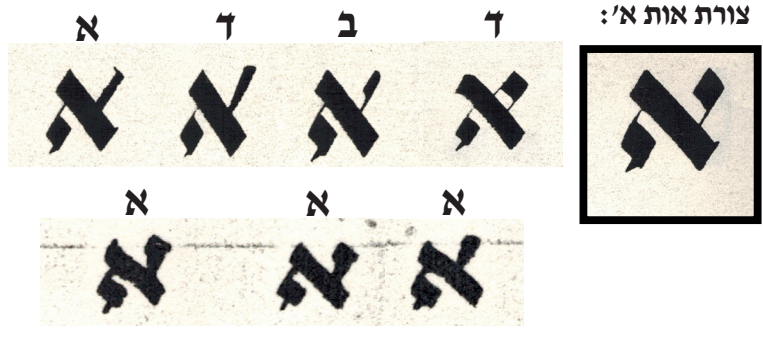
הר"ן דאין שלכ"ס באותיות וממילא יש להקל לתקנם. ומ"מ נראה שאחר התיקון אינו בגדר מהודר ממש, שהרי גם רעק"א בעצמו לא הקיל אלא בדיעבד וכמבואר בבי"הל שם בד"ה, "מכירם" וכן הביא בספר אוצר סת"ם פרק ה'. ו' בהערה תתפ"א – 1 בשם הגרשה"ל וואזנר זצ"ל דהו"ל דבר שהורה בו חכם.
4 { כן הוא בדעת קדושים סי' ל"ב סוף ס"ק ל' וכן פסק הגרמ"פ שליט"א.
5 { 10 - ברור. הקמ"ח.
11 { הנה הדעת קדושים סימן ל"ב ס"ק ל כתב דזה הו"י ח' עם יו"ד תחתיה ואף שאין לה ירך מי"מ לרש"י הו"י צורת יו"ד ואף שהיא ביני שיטי חמיר, ואמנם בכ"ז כתבתי להכשיר לתקן כשתינוק קוראו כדן. א. שהדע"ק עצמו בריש ס"ק ל' חכך בעצמו בחידושו זה שנקודה בלי ירך תחשב לרש"י לצורת יו"ד. ורק מספק על דרך חומרא כתב כן. ועוד שלענין אות שנמצאת מחוץ לשיטה נחלקו רבותינו. והדוגמא, בלמ"ד שנפסק הווי"ו מגגה דלדעת קה"ס סי' טו' ס"ק ג' הו"ל נחלק לב' אותיות, ואילו דעת המק"מ ס"ק קט"ו להקל, וא"כ ה"ה שיש להקל בנדי"ד כשאין רגל ליו"ד ועכ"פ ודאי ס"ס יש להקל ובפרט ע"פ המבואר בהערה מס' 1 בשם הגאון "יבי"א ודוק".

1 { והרה"ג ר' מרדכי מנדלוביץ שליט"א העיר דמדברי התקון תפילין מבואר שהנו"ן יש לה "קצת עקב" וכן יוצא מדברי הדע"ק ל"ב ס"ק ל' לענין ב' שנפסק גגה דהו"ל נו"ן עם יו"ד ואע"ג דאיכא עקב. אמנם מ"מ כל זה באופן שנראית כנו"ן מחמת ב' דברים א). או שהמושב משוך הרבה לשמאל ב). או שהעקב קטן וכמבואר בבי" שכתב "ומושבה משוך לצד שמאל היטב מן הראש כדי שלא תדמה לבית" וכו'. (וכל זה אליבא דהב"י דאיכא לנו"ן "קצת עקב" אך אם לא עשה עקב ודאי שאין חשש לב' כשאין מושבה משוך לצד שמאל). ואמנם בנדי"ד איכא עקב "גדול" ואין מושבה משוך היטב לשמאל וצורתה הכללית כבי' וזה הו"י שינוי צורה לנו"ן לענינו, ולא מהני תינוק וגם אין להכשירה לב' - מחמת שגגה קצר כקולמוס וזה אינו שיעור הבי"ת כלל. וכן פסק מו"ר הגר"מ פרידלנדר שליט"א.
2 { כן פסק הגר"מ פרידלנדר שליט"א ועין בהערה הקודמת.
3 { הנה דין פיסוקים מבואר באורך במ"ב ובבה"ל סי' ל"ב סעיף כ"ה. ושם העלה להקל כדעת רעק"א וכן פשטה ההוראה. ואמנם דעת הקול יעקב להחמיר כהפמ"ג ובכ"ז גם לספרדים יש להקל ע"פ המבואר בשו"ת יבי"א חלק ז' סי' ב' אות ד' דיש לעשות ס"ס, ספק שמא כדעת רעק"א וא"ת שמא כדעת הפמ"ג, שמא כדעת הרב תשורת שי, שליט"א

א
ת
ב
ג
ד
ה
ו
ז
ח
ט
י
כ
ל
מ
נ
ס
ע
פ
צ
ק
ר
ש
ת

מועצה רב: שאלות שישאלו להרש"ל הרב מרדכי אליהו זצוק"ל ותשובותיו. פוגש ע"י הרב חיים אבגי.

צורת אות א':

בס"ד
"קולמוס" 02-6233131
מכירה • בדיקה • ותיקון
תפילין מזוזות וכל צרכי הסת"ם
חיים אבגי 052-6543567, 02-6233131
א-ה 10:00 - 18:00
יום 1 10:00 - 13:00
רח' בית יעקב 2 מחנה יהודה י-ם

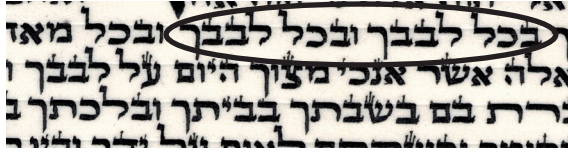
מקראה: א' - כשר, וצריך תיקון. ב' - כשר. ג' - שאלת תינוק. ד' - פסול. ה' - פסול ומותר לתקן אפי' בתו"מ.
אין לפסוק ע"פ דוגמאות אלו.

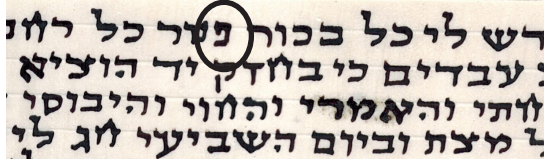
וראיתם אותנו:

בעיות שנמצאו על ידינו במהלך בדיקת הסת"ם.

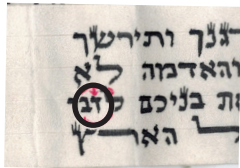
בבדיקת המזווה לסופר נמצא שכתב בטעות ב' פעמיים "ובכל לבבך" במקום ובכל נפשך.

תפילין בכתובה פשוטה מאוד ופסולה מעיקרא. אפשר לראות במילה "פטר" שהסופר עשה את תוך הפ"א כקו שווה ולא מתעקם כיו"ד שהוא פסול במפורש בשו"ע (סי' ל"ב סעיף י"ח וכ"ה).

תפילין שהסופר עשה את הדי' של "לדבר" כז' גמורה מחמת קוצר המקום.

מכתב מאת הרב יעקב טופיק שליט"א
בורא דאתרא ביתר עלית.

הרב יעקב טופיק-אביעזרי
רב ואב"ד לקהילות הספרדים
ביתר עילית

מס' ת.ת.מ.מ. 178

מכתב ברכה

בא לפנינו האברך היקר והחשוב והנעלה שוקד באוהלה של תורה הרב חיים סיבוני שליט"א מ"ז 305421778 אשר תלמודו בידו בהלכות סת"ם, וחזינן ביה שמונת בחומר הלימוד בצורה טובה מאד וכן חיבוריו בעניינים אלו כתובים בשפה ברורה ונעימה דברים המביאים תועלת לסופרים ולכל המעיין בהם. הריני לברכו שיזכה להוציא לאור פרי מעשהו וידיעותיו בכל הנושאים החשובים הללו ויתקבלו דבריו בין כותלי בית המדרש, ויפוצו מעיינותיו חוצה להגדיל תורה ולהאדירה אמן.

בברכת התורה

יעקב טופיק שליט"א

הכשרת סופרים.

מכירת ספרי תורה
תפליין ומזוזות
ברמות גבוהות.

מפעילות המכון:

הפצת חומר תורני
בענייני הסת"ם.

רחוב הר"ן 6 כיכר העיר (בחניה, מעל יש חסד) ביתר עלית.

שעות פעילות: בימים א' - ג' - ה' 16:00 - 19:00 בימים ב' - ד' 16:00 - 17:30

פלא' 052-7657370